

สมุนไพรบนถิ่นดั้งเดิม

รศ.ดร.ภญ.พาณี สิริสะอาด

เมื่อก่อนแล้ว ณ คำแพงดิน โดยจังหวัดกระบี่และนครศรีธรรมราช ได้มีสมุนไพร เป็นไม้ยืนต้นขึ้นตามธรรมชาติ นับรวมได้ 40ชนิด มีความเป็นอยู่บนเนินสูง เป็นแนวดินรอบ คำเนินต่อไปจนถึงกำแพงเวียงสวนดอก และมีอุโมงค์นา ที่เคยมีน้ำไหลวนไปตามแนวตะวันตก ออกสมควรจะศึกษา ตามธรรมชาติที่มีการใช้ของหมอยา คำรายา หรือเอกสารโบราณ อีกทั้งเพื่ออนุรักษ์สมุนไพรพื้นถิ่นให้คงอยู่ต่อไป โดยทางด้านนา คำรับยาที่ใช้สมุนไพร ดังกล่าวที่นับว่ามีคุณค่าทางยามาก คือ

➢ กาสะลอง (*Millingtonia hortensis* L.F.) เป็นไม้ยืนต้น 7ชนิด หรือเข้ากระบุรี เติบโตตามทางลำน้ำ เป็นขั้วรูปวงรี กิ่ง ก้าน ดอก กิ่ง จาว และ ฟ่าง ได้แก่ กาสะลอง ไม้สัก ไม้ชิงชัน ไม้มะตอก ไม้ก้าง ไม้ชะจาว และ ฟ่าง มีตำรับยาที่ใช้เข้ายาหลายขนาน ได้แก่ **เขียวบ่ออกให้ป่อง** เอาใบกาสะลอง ลูกถ้ำตั้งสอง ใบสะตั้งถึง รากเม้งจายต้มกิน **ยาขมบ่อ** ให้เอากาเกิด กาสะลองรากอินคา หญ้าจียอบ ต้มอบและกินด้วยยา **ก้างคั่วหัวใจสั้น** เป็นยาที่เข้าตำรายาดอกไม้ เช่น พุทศค - เคสรวีหลวง **ยาริดสีดวงจุก** ใช้ตำพริ้วยาขึ้นตบ เอายาที่สร้างพันตากแดด แล้วรวมใส่ยาสูบเพื่อระเหย **ยาริดสีดวงตั้ง** 1. ใบบัว 2. ใบหนาด 3. ใบศรีเสื่อ 4. เวียงอ่อน 5. หญ้าแพทย์ 6. หญ้าทกลม 7. ใบมะเจือบ้านคำ 8. หอมบัว 9. หอมบัวขาว 10. กากหอมเทียม 11. ดอกหรือใบกาสะลอง 12. ดอกหรือเข้ายามาเท่านี้และยาตัดรากสาม แก้วยาใช้เหล้าอย่าง เอากรีน้อย 2 บาท ดีปลี 2 บาท หัวชิง 2 บาท หอมเทียม 2 บาท ปุเลียงแห้ง 10 บาท เข้าหมื่นแห้ง 10 บาท หัวกำปิตแห้ง 10 บาท เปลือกขี้เหล็กเผือก 10 บาท เปลือกกาสะลองแห้ง 10 บาท ตำผงผสมกับเกลือตัดพอเต็มแล้วให้กินยา **ขี้ขี้** เอาขี้ขี้ กาสะลอง ไม้ส้มเห็ด ขางหัวหมู ตำผงแล้วปั้นเป็นลูกก้อน กลีอนางตัด ถ้ามีเอากลิ่นเรากินทุกวันคั่วเสีย ตัดน้ำมะนาวเป็นน้ำจืดให้หาย **ยาขมบ่อ** เอาดีบ่อ เตื่อเกลี้ยง กาสะลอง ขางป่อย ผางขาง สู้เข้ากินยา **ชะยื่อ** งามหมู กาสะลอง ไม้ส้มเห็ด ขางหัวหมู ตำผงปั้นเป็นลูกไว้ เอาเกลือตัดน้ำมะนาวเป็นกระสาย **ยาเจือกินยาขี้ขี้** เอาขี้ขี้ มะขามป้อม กล้วย เผลเป็นต่างบดใส่น้ำกิน แล้วเอาพริกขิง 1 บาท ผิวไม้สี 10 ผิมวง 10 ดอกตั้ง 20 ใบกาสะลอง เป็นน้ำพริกพื้นดินมือตั้งมวลดิน ขึ้นมาเอากาสะลองยังเข้ายาตัดคั่วต่อ ซึ่งเข้ายาทั้งภายใน ใช้ **ขี้ขี้** ข้าง **เอารากหญ้าถึงจ้อง** อ้อยดำป่อง ไม้เปล้าใน อ้อยช้าง ไม้ชะริกป็นคำ กาสะลอง เตื่อเกลี้ยง ขางป่อย ผางขาง มะลิขี้ มะลิขี้คำ มะลิขี้คำผ่น กิน **ต้นนิบาตขมขาง** ปากแห้งหมื่นคืนขาว ให้เอาใส่ปูนเปลือกสักเปลือกพัน กาสะลอง ขางป่อย ปลาผางข้าง ผ่นกินแสนอกจากนี้ ยังใช้ใน **ต้นนิบาตขมน้ำหมู** **ต้นนิบาตริมปากคำยา** สมพราย **ยาสมพองออกในหัวและ** **ยาสมแก้วมลิใช้แก้โรคสรรพ** ขณะอยู่เดือนร้อนใจ ชื่อว่า **ปัสสาวะ** ใพอางเรียกว่า ต้นนิบาต เอาอ้อยช้าง เปลือกไม้ส้ม เปลือกเม็ด 3 กลีบ กาสะลอง ต้มอบกินหายใช้ **ต้นเอากาเกิด** กาสะลอง เติงกา รากข่อยลับมีน ต้มแล้วผ่านจันทร์ ตั้งสอง รุ่งจางตัดกินยา **ใช้ร้อนเอาเตื่อเกลี้ยง** กาสะลอง รากผกควายลับมีน กลีวยตีนมือมะน้ำ ผักเข้าแช่น้ำข้าวจ้าวกินหายอันหนึ่งใช้ **ขี้ขี้** **เอาสะเลียม** (สะเตา) บัววา ใบศรีเสื่อ ใบพุงแดง ใบปิ่น ใบกาสะลองต้มอบและนอกรากนี้ยังเข้ายาใช้ **เขียวบ่อคั่วดอก** ส่วน **ยาแก้กินผิด** มีตำรับยาชื่อ ให้เอาเปลือกมะขามป้อม รากผักตัด กาฝากผักหละ เปลือกกาสะลอง ยาแก้ 5 ต้น ตัดเท่ากัน ตั้งมวล ยา 2 หนัก ข้าวจ้าวหนักหนึ่งตำผงปั้นเป็นลูกไว้ใส่หน้าเย็นกินแก้ได้ **สะปะ** กินผิด **เอายาใช้ต้นนิบาต** ให้เอารากผักหวานบ้าน รากหนามเอิบแนว รากก้างปลาขาว 3 ต้นนี้บึงเสีย เปลือกกาสะลอง เปลือกคุด เปลือกอมกั้น 3 อย่างนี้ บดตั้งบึงเอาแช่น้ำกิน **เอายาออกสูทในคอ** เอาดิคเตียม กาสะลอง เครือก้องแกมฝนใส่ข้าวจ้าวกิน **ผิยังนมเอา** รากกาสะลอง รากผาแบ่งฝนคบน้ำจ้าวกินทาด้วยกาสะลอง ยังใช้ในการตัดยาเสพตัดโดยเฉพาะเหล่า **ของพ่อหมอบุญชู** **จันทร์บุศ** โดยนำส่วนรากมาใช้

จะเห็นว่า ไม้กาสะลองอยู่คู่ความเป็นถิ่นนามมาแต่ดั้งเดิม คนล้านนา ในอดีต รู้จักนำมาใช้ประโยชน์ทางยา และ ดูแลสุขภาพ เราจึงควรรู้ประวัติ และ นำไปศึกษา เพื่อให้คงอยู่กับความเป็นล้านนาอย่างยั่งยืน